

Aleksander Ratyński

Obsługa prawna spółdzielni zrzeszonych w Centrali Rolniczej Spółdzielni "Samopomoc Chłopska" (CRS)

Palestra 9/10(94), 12-15

1965

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Obsługa prawna spółdzielni zrzeszonych w Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” (CRS)

Dla zrozumienia problematyki obsługi prawnej spółdzielni i związków zrzeszonych w Centrali Rolniczej Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” wydaje się rzeczą konieczną wyjaśnienie ich struktury organizacyjnej i zadań, którą mają do spełniania.

Podstawową jednostką organizacyjną jest gminna spółdzielnia, która terenem działania obejmuje 2—3 gromady wiejskie. Wszystkich spółdzielni jest obecnie około 2 200.

Przedmiotem działalności gospodarczej tych spółdzielni jest zaopatrzenie ludności w artykuły spożycia oraz w środki do produkcji rolnej, a także skup i kontraktacja produkcji roślinnej i zwierzęcej. Większość spółdzielni prowadzi także zakłady wytwórcze, jak piekarnie, masarnie, wytwórnie i rozlewnie napojów chłodzących. Wymienić tu również należy usługi dla ludności wiejskiej, które w coraz szerszym zakresie są rozwijane przez spółdzielczość „Samopomoc Chłopska” w postaci punktów napraw różnego rodzaju aparatów, maszyn i narzędzi, zakładów ślusarskich, kowalskich itp.

Dla zilustrowania wielkości wykonywanych zadań gospodarczych wystarczy powiedzieć, że spółdzielnie samopomocowe dokonują 28% obrotu detalicznego w skali krajowej i przeszło 60% obrotu uspołecznionego skupu z gospodarstw rolnych.

Równoległe do dziedziny gospodarczej spółdzielczość ta rozwija także działalność kulturalną i oświatową, organizując m. in. kluby-kawiarnie zaopatrzone w prasę, tygodniki, radia i telewizory, gdzie ludność wiejska ma możliwość podnosić swój poziom umysłowy i świadomość społeczną. Wiele uwagi poświęca się także organizowaniu spółdzielczości uczniowskiej w szkołach, nad którą gminne spółdzielnie sprawują opiekę i udzielają jej pomocy instruktażowej, a nawet materialnej.

Poza wymienionymi spółdzielniami typu handlowego CRS zrzesza także wiejskie spółdzielnie zdrowia, których powstaje coraz więcej.

Wszystkie te spółdzielnie zrzeszone są w terenowych związkach stopnia powiatowego i wojewódzkiego. Zadaniem tych związków jest udzielanie pomocy zrzeszonym spółdzielczym i koordynowanie ich działalności. Uprawiają one także działalność gospodarczą, prowadząc np. hurtownie towarów przeznaczonych na zaopatrzenie ludności wiejskiej, zakłady przetwórstwa owocowo-warzywnego itp. Aktualnie istnieje 275 powiatowych związków gminnych spółdzielni i 17 wojewódzkich związków. Ostatnio zostały zorganizowane także spółdzielcze hurtownie międzypowiatowe, które uzupełniają działalność powiatowych związków w zakresie hurtu artykułów przemysłowych.

Centrala Rolnicza Spółdzielni „Samopomoc Chłopska” jest centralnym związkiem spółdzielni w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 17.II.1961 r. o spółdzielniach i ich związkach.

Przechodząc do omówienia organizacji obsługi prawnej w omawianym pionie spółdzielczym, należy wyjaśnić, że została ona ustalona zgodnie z zasadami zawartymi w uchwale Rady Ministrów nr 533 z dnia 13.XII.1961 r. w sprawie obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń i banków oraz przepisów wykonawczych do tej uchwały. Uchwała nr 336/63 Zarządu Głównego CRS z dnia 3.XII.1963 r. w tym przedmiocie weszła w życie z dniem 1.I.1964 r. i dotyczy spółdzielni oraz związków powiatowych i wojewódzkich zrzeszonych w CRS, natomiast nie obejmuje obsługi prawnej CRS jako centralnego związku (analogicznie zresztą jak uchwała nr 533 Rady Ministrów, która nie unormowała obsługi prawnej urzędów centralnych). Uchwała CRS uregulowała obsługę prawną, uwzględniając specyfikę i potrzeby zrzeszonych organizacji spółdzielczych.

Obsługa prawna spółdzielni jest w zasadzie skoncentrowana w powiatowych związkach gminnych spółdzielni. Mają one obowiązek zorganizować ją w sposób zapewniający zaspokojenie potrzeb zrzeszonych spółdzielni. Umowy o pracę z radcami prawnymi zawiera zarząd powiatowego związku. W zależności od wielkości terenu i liczby zrzeszonych spółdzielni powiatowe związki zatrudniają od 1 do 3 radców prawnych.

W ramach obowiązków umownych radcowie prawni udzielają pomocy prawnej spółdzielniom i prowadzą ich sprawy w sądach, komisjach arbitrażowych i przed innymi organami. W umowie o pracę określa się, które spółdzielnie zrzeszone ma obsługiwać radca prawny w powiatowym związku; jako regułę przyjmuje się przy tym, że obsługa prawna ma obejmować 3 — 5 spółdzielni w wymiarze zatrudnienia od $\frac{1}{2}$ etatu do całego etatu, stosownie do potrzeb.

Radca prawny jest pracownikiem powiatowego związku (PZGS) i nie łączy go stosunek pracy ze spółdzielniami, które obsługuje. Występując jako ich pełnomocnik procesowy w postępowaniu sądowym lub arbitrażowym, działa na podstawie pełnomocnictwa udzielonego mu przez zarząd spółdzielni albo też — zgodnie z art. 86 § 2 k.p.c. i § 27 procedury arbitrażowej — na podstawie pełnomocnictwa udzielonego przez zarząd PZGS.

Wynagrodzenie za pracę radca prawny otrzymuje w PZGS jako u swego pracodawcy, a nie w spółdzielni, dla których wykonuje obsługę prawną.

W myśl wytycznych CRS radca prawny obowiązany jest przebywać w biurze PZGS w dniach i godzinach uzgodnionych z prezesem zarządu. Dni i godziny są podawane do wiadomości zainteresowanych komórek organizacyjnych PZGS oraz spółdzielni obsługiwanych przez radcę prawnego. W tym czasie przyjmuje on przedstawicieli spółdzielni, którym udziela porad prawnych, i omawia sprawy, z jakimi się oni zgłaszają. Przestrzega się przy tym zasady przebywania radcy prawnego w biurze PZGS w wymiarze co najmniej $\frac{2}{3}$ umownego czasu pracy.

W zasadzie radca prawny nie ma obowiązku okresowego dojeżdżania do siedzib obsługiwanych spółdzielni. Jednakże w umowie o pracę z nim może to być zastrzeżone. Ta sprawa jest pozostawiona do uzgodnienia między zarządem PZGS a radcą prawnym. W praktyce zdarzają się takie umowy, w których określa się, że radca prawny np. raz na miesiąc lub w innych odstępach czasu ma obowiązek odwiedzić spółdzielnię dla omówienia na miejscu z zarządem i głównym księgowym spraw wymagających jego pomocy. Jednakże — niezależnie od umownego unormowania tej kwestii — jeżeli jakieś zagadnienie wymaga dojazdu do siedziby spółdzielni (np. celem omówienia sprawy na posiedzeniu zarządu lub rady spółdzielni), radca prawny, w ramach delegacji służbowej, dojeżdża na miejsce.

Trzeba również wyjaśnić, że wyjątkowo niektóre spółdzielnie nie mogą zawierać

indywidualne umowy o pracę z radcami prawnymi, jeżeli rozmiar spraw, a zwłaszcza wielkość obrotów gospodarczych i duża liczba punktów handlowych uzasadniają potrzebę zaangażowania własnego radcy prawnego. Wymagana jest przy tym zgoda zarządu powiatowego związku. Jako kryterium obiektywne potrzeby posiadania własnej obsługi prawnej przyjęto rozmiar obrotu spółdzielni w wysokości 75 milionów zł rocznie.

Stanowisko radcy prawnego w strukturze organizacyjnej powiatowego i wojewódzkiego związku jest samodzielne. W myśl instrukcji CRS radcowie prawni PZGS i WZGS służbowo podlegają preze owi zarządu lub wyznaczonemu zastępcy prezesa. Zatrudnienie i zwolnienie radcy prawnego wymaga zasięgnięcia opinii radcy prawnego związku wyższego organizacyjnie rzędu.

Zasadnicze obowiązki radców prawnych zatrudnionych w organizacjach spółdzielczych „Samopomoc Chłopska” kształtują się identycznie jak w przedsiębiorstwach państwowych według postanowień załącznika nr 2 do zarządzenia Prezesa Rady Ministrów nr 62 z dnia 3.VII.1962 r. w sprawie ogólnych zasad organizacji obsługi prawnej (Monitor Polski Nr 57, poz. 270). Koncentrują się one głównie na sprawach obrotu gospodarczego, zabezpieczenia mienia spółdzielczego i przestrzegania ustawodawstwa pracy. Ponadto poważny problem stanowią sprawy związane z uzyskiwaniem nieruchomości potrzebnych do realizacji zadań inwestycyjnych spółdzielni, które budują coraz więcej nowych sklepów i różnego rodzaju punktów handlowych oraz magazyny i bazy gospodarcze.

Specyfika organizacji spółdzielczych, a zwłaszcza spółdzielczości wiejskiej, różni ją od przedsiębiorstw państwowych, stawia przed radcą prawnym także częściowo inne, dodatkowe obowiązki. Trzeba tu mieć na uwadze teren, na którym działa dana spółdzielczość, oraz jej różnorodne zadania gospodarcze i wychowawczo-społeczne. Stwarza to wiele różnych problemów prawno-organizacyjnych, w których rozwiązaniu duży udział ma radca prawny. Wymaga więc to od niego dobrej znajomości nie tylko ogólnych przepisów prawa, ale także aktów normatywnych niejednokrotnie nie publikowanych, jak np. niektórych uchwał Rady Ministrów, KERM-u i innych centralnych organów władzy. W grę wchodzi tu także uchwały i zarządzenia CRS, ogłaszane w jej piśmie pod nazwą „Informator dla Spółdzielni”. Dla należytego wykonania obowiązków radca prawny powinien posiadać także dobrą znajomość zagadnień organizacyjnych spółdzielczości.

W niemalym stopniu praca radcy prawnego zahacza o działalność organu samorządu spółdzielczego: walnego zgromadzenia, rady i zarządu. Dlatego też konieczna jest dla niego dobra znajomość prawa spółdzielczego. Wytyczne CRS wskazują np. na potrzebę udziału radców prawnych w opracowywaniu projektów uchwał tych organów spółdzielczych w sprawach rodzących skutki prawne w stosunku między spółdzielnią a jej członkami w postępowaniu wewnątrzspółdzielczym. Mają oni także obowiązek współdziałania przy opracowywaniu wniosków, kierowanych do CRS w trybie art. 39 ustawy o spółdzielniach i ich związkach, o uchylenie uchwały walnego zgromadzenia, powziętej z naruszeniem przepisów prawa i statutu, oraz uchwał związków, w których spółdzielnia jest zrzeszona, dotyczących zasad gospodarki planowej, dyscypliny finansowej i inwestycyjnej.

Nie bez znaczenia przy tym dla pracy radcy prawnego jest to, że ma on do czynienia z działaczami spółdzielczymi środowiska wiejskiego, najczęściej chłopami pracującymi, którzy niewątpliwie w większym stopniu potrzebują pomocy prawnej przy wykonywaniu zadań statutowych spółdzielni niż np. dyrektor przedsiębiorstwa państwowego. Dlatego też radca prawny spółdzielczości wiejskiej jest nie tylko jej pracownikiem, lecz często staje się także działaczem spółdzielczym,

który swoją wiedzą, doświadczeniem i życzliwym stosunkiem do zagadnień służy tworzeniu nowych form życia na wsi.

Nie wolno też pominąć udziału radcy prawnego w różnych formach szkolenia pracowników spółdzielczych, organizowanego przez CRS. Na kursach organizowanych dla różnych grup pracowniczych, jak np. członków zarządów, głównych księgowych, kierowników zaopatrzenia i innych, wykłada się przepisy obrotu gospodarczego, a więc ogólne i branżowe warunki dostaw, prawo spółdzielcze, przepisy związane z arbitrażem państwowym, a także zagadnienia wynikające z nowego kodeksu cywilnego i kodeksu postępowania cywilnego.

Nadzór nad obsługą prawną spółdzielni sprawują radcowie prawni wojewódzkich związków gminnych spółdzielni i CRS. Znajduje to swój wyraz w bezpośrednich kontaktach służbowych w związku z załatwianiem konkretnych spraw, podczas okresowych wizytacji radcy prawnego PZGS przez radcę prawnego WZGS i w końcu także podczas okresowych narad organizowanych w WZGS i CRS. Na naradach tych omawia się problemy występujące w ich pracy, metodę współdziałania z komórkami organizacyjnymi zakładów pracy, a także nowe przepisy prawa mające zastosowanie w spółdzielczości.

W końcu należy wymienić kilka liczb ilustrujących stan zatrudnienia radców prawnych w spółdzielczości wiejskiej. Aktualnie jest zatrudnionych 435 radców prawnych, w tym 75 adwokatów. Od chwili wejścia w życie nowej ustawy o ustroju adwokatury liczba adwokatów zatrudnionych do końca 1963 r. na stanowiskach radców prawnych znacznie zmalała. Do tego bowiem czasu przeciętnie w skali ogólnej spółdzielczość „Samopomoc Chłopska” na stanowiskach radcowskich zatrudniała przeszło 50% adwokatów. Ogromna jej większość pozostała jednak przy wykonywaniu zawodu adwokackiego. Przykładowo można podać, że na terenie województwa krakowskiego przed zmianą prawa o ustroju adwokatury w organizacjach spółdzielczych CRS było nieco więcej niż 75% adwokatów-radców prawnych, obecnie zaś na ogólną liczbę 22 radców jest tylko 4 adwokatów. W województwie warszawskim zatrudnionych jest obecnie 14 adwokatów. Największa liczba adwokatów znajduje się na terenie województwa poznańskiego, gdzie na ogólną liczbę 36 radców jest 24 adwokatów. Są jednak województwa, w których nie ma ani jednego adwokata radcy prawnego w pionie spółdzielczości wiejskiej, jak np. w województwie koszalińskim, katowickim, łódzkim, szczecińskim i wrocławskim.

Odpływ adwokatów ze stanowisk radców prawnych w organizacjach spółdzielczych zrzeszonych w CRS był zjawiskiem — oczywista — niepożądanym. W większości bowiem wypadków byli to doświadczeni i związani długoletnią pracą radcowie prawni; mieli u władz spółdzielczych na ogół wysoką ocenę zawodową i społeczną. Ich odejście stworzyło dość znaczne trudności w obsadzeniu stanowisk radców prawnych, a nawet przejściowo niektóre PZGS-y pozbawiło zupełnie obsługi prawnej. Nawet dotychczas znajdują się jeszcze PZGS-y bez radcy prawnego. Korzystają one z pomocy doraźnej radców prawnych innych instytucji, a nawet zespołów adwokackich zgodnie z instrukcją CRS.